

A stylized, high-contrast illustration of a man's face, likely Rafael Ramis, rendered in shades of blue and white against a dark red background. The man has a beard and is wearing a suit and tie. The illustration is composed of bold outlines and stippled shading.

RAFAEL RAMIS
(1880-1936)
CATALANISTA,
REPUBLICÀ,
SOCIALISTA I MAÇÓ

JOAN
ARMANGUÉ

Calligraf

Rafael Ramis (1880-1936)
Catalanista, republicà,
socialista i maçó
Joan Armangué

Edicions Cal·lígraf
Figueres, 2018

Primera edició — octubre de 2018

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL
Monturiol, 2, 1r 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

**Disseny de la col·lecció
i maquetació**

Jaime Vicente

Il·lustració de coberta

Jaime Vicente

Correcció

Sebastià Roig

Impressió

DC PLUS,
Serveis Editorials

ISBN

978-84-948368-9-3

Dipòsit legal

GI-1487-2018

© del text

Joan Armangué

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o
total d'aquesta obra per
qualsevol mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic.
Les infraccions d'aquests
drets es troben sotmeses a les
sancions establertes a les lleis.*

*Arreu on passà, Rafael Ramis deixà l'empremta de la seva
immaculada honradesa i del seu esperit organitzador.*

JOSEF PUIG PUJADES. *Empordà Federal*, 1936

Taula

PRÒLEG	13
RAFAEL RAMIS. CATALANISTA, REPUBLICÀ, SOCIALISTA I MAÇÓ	23
Figueres (1880 – 1923)	25
Joventut, formació i activisme	25
Mestre i pedagog	32
Director d' <i>Empordà Federal</i>	39
Tinent d'alcalde amb llibertat de vot	43
Com fer prosperar Figueres	49
Defensa del laïcisme	55
Impulsor del mutualisme escolar	61
President del Casino Menestral	65
Un polemista mordaç	72
L'Orfeó Germanor Empordanesa	76
Biblioteca Popular i reforma educativa	80
Visca la llibertat de Catalunya!	82
Els <i>pancracians</i> del carrer de la Muralla	87
L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana	93
Retorn a l'Ajuntament	97
Els primers socialistes figuerencs	102
La Mancomunitat de l'Empordà	107
La Unió Socialista de Catalunya	112
La fi de la Restauració	116

L'exili a París (1923 – 1930)	121
De París estant	121
Tres amics que conspiren	127
L'amor per la família	130
Tertúlies i activitats culturals	133
Iniciació a la maçoneria	136
Home de confiança	
de Francesc Macià	140
Josep Pla i Adi Enberg	148
La fi de l'exili	154
El retorn (1930-1936)	159
La batalla per guanyar-se la vida	159
L'Escola del Treball	163
Els homenatges a Martí Vilanova	167
La militància socialista	174
Discussions sobre l'APEC	178
Els Congressos Nacionals de la USC	183
L'Associació de Funcionaris	
de la Generalitat	188
Per la unitat dels partits obrers	197
Els últims dies	200
Reguitzell d'obituaris	203
Un difunt perseguit per maçó	209
Lluitar contra l'oblit	217
EPÍLEG: RAMIS, L'AMIC	223
ANNEX I	
ARTICLES PUBLICATS PER	
RAFAEL RAMIS A <i>EMPORDÀ FEDERAL</i>	227

ANNEX 2	
VUIT CRÒNIQUES PARIENQUES	233
Un homenatge a Anatole France	234
Anatole France és mort	235
Un homenatge a Zola	237
En honor de Jean Jaurès	237
14 de juliol	240
Teatre Català al Arts Decoratives	242
El Saló de Tardor	243
París - Barcelona	245
BIBLIOGRAFIA	247
ÍNDIX ONOMÀSTIC	255

PRÒLEG

Si volguéssim sintetitzar la personalitat i la trajectòria de Rafael Ramis i Romans (Figueres, 1880-1936) en poques paraules, correríem el risc d'escapçar la profunditat i la riquesa de tot el que representa. Ramis ha estat mestre, periodista i activista cultural. També va exercir de polític republicà: va ser regidor socialista, sindicalista i un gran promotor del catalanisme. Finalment, la seva defensa del laïcisme, la llibertat de consciència i la igualtat de tracte entre les persones, el duria a incorporar-se a la maçoneria. Ramis va ser un home de principis, caracteritzat per una gran honradesa. Un ferm lluitador.

Figueres, París i Barcelona van ser tres ciutats importants al llarg de la seva peripècia vital. Tres llocs on no va renunciar mai a les seves idees i en els quals, a través de les seves accions, es va revelar com una persona fortament compromesa amb la societat del seu temps.

Ramis va ser un home de valors i ideals. Un home que va treballar al servei del republicanisme, del

socialisme i del catalanisme, sempre amb la voluntat de construir un país millor i més just. Malgrat tota la feina feta, la seva figura i la seva obra han caigut en l'oblit. I, d'alguna manera, m'agradaria que aquest llibre contribuís a divulgar-ho i ajudés a completar algun dels buits que, per desgràcia, encara presenten els relats sobre la història recent de Figueres i l'Alt Empordà.

He de confessar que jo mateix, en realitat, no vaig tenir notícia del mestre Ramis fins a principis dels anys vuitanta... Vaig escoltar per primer cop el seu nom dels llavis d'un veterà militant socialista, durant una reunió amb els militants més joves, en què ens en parlava amb una gran admiració i respecte. Anys després, quan vaig ser alcalde de Figueres, cada cop que celebràvem algun homenatge als mestres republicans, a professors com Pere Masó, Josep Pey o Pere Bruguera, els exalumnes solien acabar evocant al mestre Rafael Ramis, sobre la seva personalitat i el seu mestratge. Això no fallava mai.

Durant força temps, és veritat, vaig conèixer amb la idea nebulosa que Ramis havia estat un de tants bons mestres republicans, un membre més d'aquella nombrosa nissaga d'educadors voluntaris que, durant el primer terç del segle passat, havien impartit classes magistrals a les escoles de Figueres i els pobles de la comarca. Però, de cop i volta, ara deu fer fa un parell o tres d'anys, vaig ensopegar amb una pila inesperada de dades sobre ell. Amb un cabal d'informacions que mostraven una personalitat rica, complexa i molt interessant.

Aquesta troballa la vaig fer quan resseguia la història de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad del Ampurdán. Gràcies a aquesta recerca, per exemple, vaig

descobrir que Ramis havia impulsat l'arribada a Figueres de la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros de Cataluña y Baleares. Una feina que havia dut a terme en qualitat de 1r tinent d'alcalde de l'Ajuntament figuerenc. A partir d'aquell moment, vaig començar a aplegar dades i més dades sobre Ramis. Vaig poder constatar que havia impulsat un model innovador d'escola laica a Figueres, al mateix temps que estenia el seu compromís polític, social, cívic i cultural a molts altres àmbits. No és estrany, doncs, que Ramis acabés formant part dels moviments i les iniciatives més importants viscudes a la ciutat i la comarca, al llarg del primer quart del segle xx.

De fet, Ramis —acompanyat d'altres joves, com el seu bon amic Josep Puig Pujades—, va contribuir a renovar el republicanisme federal empordanès, i va ajudar a formular un projecte polític i cultural per la ciutat d'arrels profundament catalanistes. L'origen d'aquestes transformacions, cal situar-lo en la Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català, del 1906, una activitat trenca-dora, que va comptar amb el poeta Joan Maragall de convidat i que va suposar l'inici de canvis importants a la societat figuerenca.

De mica en mica, aquests canvis conduïrien cap a la fundació de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), l'any 1911, i del setmanari Empordà Federal, dos projectes participats pels sectors del republicanisme catalanista, que s'emmirallarien en la modernització que duria a terme la Mancomunitat de Catalunya. Ramis va assumir responsabilitats importants a la UFNR i també va ser fundador, primer director i col·laborador del setmanari. Durant vuit anys,

va ocupar el càrrec de primer tinent d'alcalde i regidor de l'ajuntament figuerenc. Com si aquestes tasques no fossin prou feixugues, Ramis encara va tenir temps per presidir entitats culturals com el Casino Menestral Figuerenc, l'Orfeó Germanor Empordanesa, o la comissió delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC).

Considerat un home d'un caràcter sec i dur, però impregnat tothora d'una gran modèstia, Ramis va saber connectar sempre amb els joves; ho va fer tant en les mogudes culturals com en els nous projectes polítics que s'obrien pas. No ens ha de sorprendre, doncs, trobar-lo al costat de Martí Vilanova, Jaume Miravittles i Salvador Dalí, per participar plegats en el primer moviment socialista de la ciutat de Figueres. En coherència amb aquest fet, l'any 1922, Ramis va ser el primer regidor socialista a l'Ajuntament de Figueres. També va presidir la Mancomunitat de l'Empordà i va participar a la fundació de la Unió Socialista de Catalunya (USC); partit on va militar fins al final dels seus dies.

Tot aquest currículum, com no podia ser d'una altra forma, el va convertir en un dels elements a batre durant la Dictadura de Primo de Rivera; per fugir de les urpades de la repressió, Ramis no va tenir cap altra sortida que emprendre el camí de l'exili. Se'n va haver d'anar a París amb tota la família, on van viure set anys. Van ser temps difícils. Però, com que era un home fidel als seus principis i un treballador incansable, es va acabar convertint en un home de confiança de Francesc Macià; fet que, de retruc, el va dur a participar en l'organització dels fets de Prats de Molló.

Finalitzada la Dictadura de Primo de Rivera, Ramis i família van poder retornar a Catalunya; aleshores, es van establir a Barcelona. Malgrat el naixement de la Segona República, i que els temps eren més optimistes, Ramis també va patir dificultats laborals. Quant a l'àmbit polític, tot i significar-se i implicar-se de ple en la USC, el figuerenc no va ocupar mai més cap altre càrrec públic.

Sota el mandat de la Generalitat republicana, Ramis va jugar un paper destacat en la sindicació dels funcionaris públics: va fundar i va presidir l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC). Ramis defensava un sindicalisme capaç d'aglutinar totes les categories del funcionariat. Estava a favor de promoure el mutualisme, el cooperativisme, la promoció de cases barates i de dur a terme una acció més reivindicativa. Apostava per un sindicalisme modern, de tall europeïsta. Malgrat aquest currículum tan atapeït, Ramis, però, no va tenir mai la fusta de líder i, a totes les lluites en què va participar, va optar per exercir un rol més discret, de militant actiu i incansable.

Tot sovint, els llibres d'història només recorden els grans dirigents i solen arraconar a tots aquells que, amb el seu treball constant, permeten afermar aquests lideratges. I Rafael Ramis pertanyia a aquesta categoria. Ara bé; sense les militàncies laborals, socials, culturals i polítiques que va encarnar, molts dels avenços assolits per la Catalunya del primer terç del segle vint haurien estat impossibles. Afegim-hi que, pel sol fet d'haver deixat un llegat important a la seva ciutat natal, pel sol fet d'haver contribuït amb totes les seves ener-

gies a construir una Figueres millor, es mereix que el recordem i el vindiquem.

De fet, aquest relat biogràfic neix amb la voluntat de fer-li justícia. De recuperar la trajectòria exemplar d'aquest ferm lluitador i, de passada, convidar-vos a reflexionar sobre com podem afrontar els reptes de la nostra societat actual, partint dels ensenyaments i de l'efecte mirall que podem copsar en temps passats. Acomboiat per aquest rerefons històric, i abastant amb la mirada el present on vivim, no puc evitar plantejar-me moltes preguntes... Avui, per exemple, ¿no seria millor un municipalisme capaç d'elegir els seus regidors amb llistes obertes i per districtes?, ¿o poder disposar d'uns càrrecs electes que, superant el concepte de la disciplina de partit, rendissin comptes als seus electors?... ¿Seríem capaços de crear una organització territorial que tingués el municipalisme com a base?... Entre el laïcisme, que implica l'exclusió de la realitat religiosa de l'àmbit públic, i la laïcitat, que vol la separació entre poder polític i religió, ¿quin podria ser el millor camí per a la societat contemporània?... La inexistència d'un partit sobirà com la Unió Socialista de Catalunya i el catalanisme que defensava, ¿demostra que en el mapa ideològic del nostre país hi ha un espai orfe?... Malgrat la precarietat en què vivim, ¿donar valor al concepte de l'estalvi no hauria de ser considerat imprescindible entre els joves i les classes treballadores?... Als treballadors del nostre país, ¿els pot ser més útil un sindicalisme de serveis, fort i reivindicatiu, que el model burocràtic actual?... ¿No és molt més honesta una militància política com la de Rafael Ramis, que

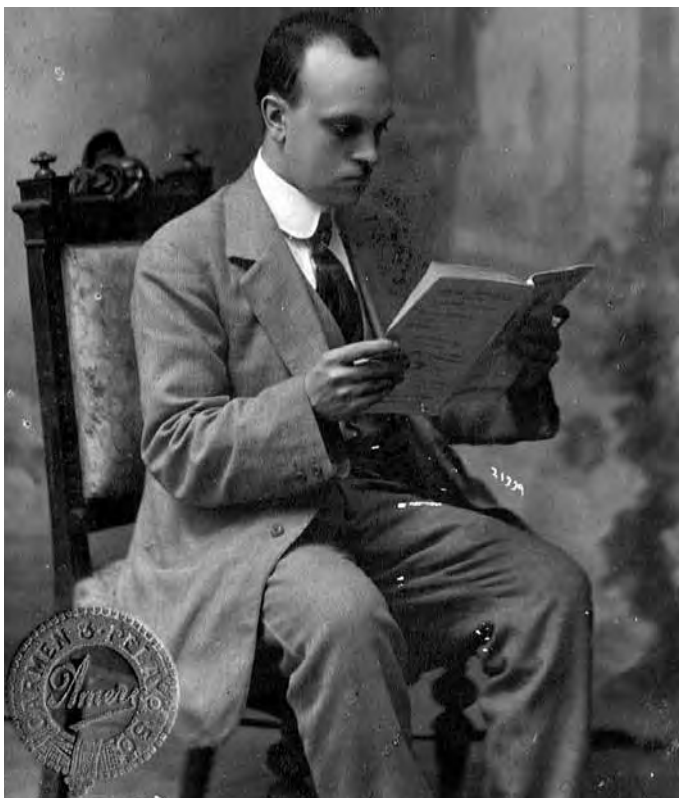
no va abandonar mai la seva activitat laboral, que la de tants professionals de la política que, des de la represa democràtica, han farcit les estructures dels partits?...

Sobre aquest darrer punt, Ernest Lluch ja ens n'havia advertit amb la seva saviesa habitual quan deia: «El polític professional és perillós. Cal mantenir l'activitat professional al marge de la política». No fa gaire, Enric Juliana també escrivia: «Eren altres temps, quan la política no era una carrera professional». Estic plenament d'acord amb aquests parers.

Un cop posades les cartes damunt la taula, permeteu-me que us convidi a descobrir la vida de Rafael Ramis Romans; estic convençut que no us deixarà indiferent. A mesura que hi aneu avançant, és molt possible que us assaltin preguntes com les que us acabo de plantejar en el paràgraf anterior. Seria magnífic que fos així. Perquè aquesta és la grandesa dels personatges exemplars com Ramis, de tota aquella gent honrada que posa la seva vida al servei d'uns ideals regeneradors, democràtics, solidaris, amb la voluntat de construir un demà fraternal i ple d'esperança. I és que a la vida d'un ferm lluitador com Ramis, hi podem trobar pistes, fils i punts de fuga per poder bastir futurs millors. Si volem transformar la política, aquesta eina imprescindible per millorar la societat, «ens queda molt per fer i per imaginar encara», com molt bé diu Marina Garcés.

RAFAEL RAMIS
(1880-1936)

CATALANISTA,
REPUBLICÀ,
SOCIALISTA
I MAÇÓ

Rafael Ramis. Circa 1900. Autor: Francesc Amer.
Col·lecció particular família Ramis.

Figueres (1880 – 1923)

Joventut, formació i activisme

L'any 1875, Figueres va rebre el títol de ciutat. Aquesta distinció es veuria reforçada, dos anys després, amb l'arribada del ferrocarril; aleshores, la capital alt-empordanesa tancava el tram final d'una etapa de creixement i modernització i, sense saber-ho, es trobava a les portes d'una etapa de crisi i d'estancament de la població. Figueres era un bressol bulliciós, amb ganes de ser cada cop més cosmopolita, on hi havien arrelat a fons els postulats del republicanisme democràtic, l'obrerisme i l'utopisme social. El naixement de Rafael Ramis i Romans va coincidir amb aquest context dinàmic, idealista i engrescador.

Ramis va arribar al món el 2 de juny de 1880. Ho va fer al primer pis del número 6 del carrer de la Moreria, en un habitatge propietat de Ricard Roger Mascort. La casa natal de Ramis era molt modesta. No tenia res a veure amb la proliferació de casals nobles que, al

cap d'uns anys, emergirien al carrer Moreria i al carrer Monturiol, on, de mica en mica, s'hi van anar aixecant edificis imponents, concebuts per arquitectes de renom, decorats amb façanes tan elegants com les del Casino Sport Figuerenc,¹ la Casa Roger,² la Casa Albert Gruart³ o la Casa Monturiol Porret.⁴

Els pares de Rafael Ramis eren el mestre Joan Ramis Reig (Castelló d'Empúries, 1839) i Carolina Romans Comet (Figueres, 1844); els avis paterns del nou-nat eren de Fortià i l'Armentera; els materns, ambdós figuerencs. Rafael es va trobar amb una germana gran a la llar: Trinitat Ramis Faig. La Trinitat havia nascut vuit anys abans a Figueres, i era fruit d'un primer matrimoni del mestre. Dos anys després d'en Rafael, arribaria un altre germà: Clarenci Ramis Romans, nascut també a Figueres.

Els Ramis van residir al pis del carrer de la Moreria fins l'any 1894, data en què es van traslladar al número 26 del carrer Joc de la Pilota Vella (avui carrer Ample). Aquest, però, no va ser l'únic canvi de domicili de la família: l'any 1900, se'n van anar a viure al número 11 del carrer de la Presó (avui carrer Joan Maragall).

Com és fàcil d'imaginar, el petit Rafael va cursar els primers estudis al Col·legi Ramis, l'escola fundada

1 Al carrer Moreria, núm. 4. Dissenyat per l'arquitecte Josep Azemar (1892-1895).

2 Al carrer Monturiol, núm. 9. Obra de l'arquitecte Josep Azemar (1895).

3 Al carrer Monturiol, núm. 7. Obra de l'arquitecte Ildefons Casamor (1900).

4 Al carrer Monturiol, núm. 5. Obra de l'arquitecte Ricard Giralt (1915).

pel seu pare el 1867. El Col·legi Ramis es trobava situat al primer pis d'un edifici de la família Cusí de Miquellet, al número 42 del carrer de la Jonquera (número 40 actual). Més endavant, el noi aniria a estudiar el batxillerat a l'Institut de Figueres. I se'n va sortir molt bé: va aprovar l'ingrés el 23 de setembre de 1891 i va figurar dues vegades en el Quadre d'Honor, amb la qualificació de *sobresaliente*; ho va fer el 1895, amb l'assignatura de Matemàtiques (3r curs), i hi va tornar el 1896, amb l'assignatura de Francès (2n curs). No ens ha de sorprendre, doncs, que el jove acabés el batxillerat amb unes notes brillants. El 1896, Rafael Ramis va marxar de l'Institut carregat amb dos excel·lents, vuit notables, set bons i un aprovat.

Deixant de banda les qualificacions, l'estada a l'Institut també va ser important en altres aspectes. Mentre hi estudiava, Ramis va establir una relació fraternal amb Josep Puig Pujades, amb qui es duïen tres anys de diferència. Molts anys després, Ramis l'evocaria dient: «la nostra amistat data del temps del pantaló curt. Ja érem bons amics quan fumàvem, d'amagat, la primera cigarreta. Jovenets, ai las!, en el seu quartet d'estudi, quantes disquisicions portem fetes sobre diferents temes! Les primeres il·lusions polítiques; prematures inquietuds amoroses; afanys de capgirar-ho tot. Com ens esgarriaríem ara si un fonògraf complaent ens recordés aquelles converses i discussions del temps de l'aparició del pèl moixí!». ⁵ Després del batxillerat, pe-

⁵ Ramis Romans, Rafael. *Contribució a l'Homenatge*. Empordà Federal (Figueres, 13 de juny de 1931).

rò, els dos amics van acabar seguint camins diferents. Mentre Puig Pujades va marxar a París, per aprendre l'ofici de sastre, Ramis primer se'n va anar a estudiar a Girona i, més endavant, li va tocar passar per Barcelona, on va «perdre el temps fent el soldat».

El sergent Rafael Ramis fent el servei militar.
Circa 1903. Col·lecció particular família Ramis.

A Girona, Rafael Ramis va cursar magisteri a l'Escola Normal i va tornar a excel·lir. Va treure nou *sobresalientes*, dotze notables i tres bons. L'any 1899, obtindria

la qualificació de *sobresaliente*, l'única atorgada pel Tribunal entre més de cinquanta opositors a la revàlida de Mestre Superior de primer ensenyament. Acabats els estudis, li va tocar fer el servei militar a Barcelona. El va fer a la caserna de les Drassanes, a la 1a bateria del 9è Regimiento Montado de Artilleria. Durant algun temps, va poder exercir de mestre, ensenyant matèries als aspirants a caporal; també va fer de secretari en quaranta expedients instruïts pel comandament militar. Ramis es va estar a la caserna fins al 1903 i va rebre la graduació de sergent. Van ser, segons ell mateix, tres anys «malaguanyadament dedicats al servei militar».⁶

El jove Rafael Ramis va demostrar un activisme polític, cívic i social força precoç. L'any 1897, quan només tenia disset anys, es va afiliar al Partit Republicà Federal; hi va militar fins al 1910, quan es va fundar la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR). Aquest partit —del qual n'esdevindria dirigent i el referent del sector més esquerrà i més socialitzant— representava la unitat del republicanisme nacionalista. Abans d'això, Ramis havia provat de fundar un Aplec Nacionalista Republicà amb Puig Pujades, Baró, Presas, Cusí, Carbona, Bartolí i Agulló, però l'intent no va reeixir.

Ramis també es va convertir molt de pressa en periodista i en col·laborador de periòdics republicans. L'any 1904, era el corresponsal figuerenc del setmanari gironí *El Autonomista*, i durant 1904 i 1905, va formar part de la redacció de *Verdad*, un bimensual on s'aple-

6 Fulla de serveis i mèrits de Rafael Ramis Romans. Barcelona, 27 de febrer de 1932. Arxiu família Ramis.

gava el sector jove i amb idees socials més avançades del Partit Republicà Federal. Entre 1905 i 1907, Ramis col·laborarà amb *El Combate*, setmanari republicà i autonomista; aquí, acompanyat de Joan Antich i Abdon Ventura, Ramis duria a terme una acció mediatra davant Joan M. Bofill, director del diari *El Ampurdanés*, per resoldre un conflicte que afectava els dos mitjans.

Redacció del bimensual *Verdad* (1904). Rafael Ramis amb barret, en segon terme. Col·lecció particular família Ramis.

Durant aquesta etapa periodística, Ramis va dirigir la publicació mensual *Trevall. Revista de literatura, ciències, arts, etc.*, que només va aparèixer durant el primer semestre de l'any 1908. També va estar relacionat amb el setmanari *Empordà*, una altra capçalera efímera, nacionalista, republicana i d'esquerres, apareguda de l'11 d'abril al 27 de juny de 1908. Tot i no constar-hi cap text firmat per ell, degut a la denúncia per un arti-

cle publicat —que va comportar l’empresonament del seu director, Josep Baró—, Ramis va ser citat a declarar el 22 de maig de 1908.

De jove, amb altres companys d’ideals. D’esquerra a dreta: dempeus, Lluís Bonaterra (pianista), Marià Llavenera (pintor) i Rafael Ramis; asseguts, Josep Bonaterra (pintor), x, i Josep Puig Pujades. Circa 1905. Autor: Josep Esquirol. Col·lecció particular família Bonaterra.

Totes aquestes capçaleres, que conviuen al mercat local amb publicacions similars d’altres espectres ideològics, eren un bon símptoma del ressorgiment cultural que es vivia a Figueres. Aquesta renaixença, de fet, va permetre dur a terme iniciatives d’una certa volada, com ara el Certàmen Literari, de 1905, o la Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català, de 1906. En aquests esdeveniments, s’hi van aplegar molts joves compro-

mesos amb la cultura catalana. Josep Puig Pujades, el pianista Lluís Bonaterra, els pintors Marià Llavenera i Josep Bonaterra, el farmacèutic Joaquim Cusí Fortunet i Rafael Ramis figuraven entre els participants d'aquestes festivitats.

Va ser precisament durant la Festa de la Bellesa, quan el poeta Joan Maragall va pronunciar el seu famós discurs «Als empordanesos», que s'inicia amb les conegudes paraules: «Salut, noble Empordà, cel ventejat, terra neta, mare de gent valenta i franca, hostel del treball i sa alegria, pubilla del Pirineu i el mar, capçal de la pàtria, mirall de Catalunya». Tot el discurs maragallià representa un elogi abrandat i encès a la terra empordanesa. «Terra de llibertat és el que jo en diria de l'Empordà per a fer-ne tot l'elogi en una sola paraula», hi acabaria afegint el poeta. A més de Maragall, la Festa de la Bellesa va comptar amb la col·laboració i el vistiplau d'altres intel·lectuals prestigiosos: Ignasi Iglésias, Gabriel Alomar, Pere Coromines i el figuerenc Josep Pous i Pagès. Aquesta vetllada, a més representar una forta embranzida per als joves activistes, va servir per demostrar la capacitat de dinamització i de mobilització cultural que podia assolir la ciutat.

Mestre i pedagog

El maig de 1904, Rafael Ramis va començar una llarga trajectòria educativa al Col·legi Ramis. Al principi, va treballar al costat del seu pare, que va posar a càrrec seu la secció superior, una de les tres de què cons-

tava l'escola. El centre formava part de les cinc escoles privades no confessionals, de caràcter laic, existents a Figueres; procuraven compensar l'escassa oferta d'escola pública existent, al mateix temps que competien amb les escoles religioses de la ciutat.

Grup escolar del col·legi Ramis (1907). A la dreta, Rafael Ramis.
A l'esquerra, el seu pare Joan Ramis. Col·lecció particular família Ramis.

Dos anys després d'haver-se incorporat a la feina, Rafael Ramis es va casar amb la figuerenca Anna Pagès Cervera, coneguda com a Anita. El casament es va celebrar el 22 de setembre de 1906; aleshores, Rafael tenia vint-i-sis anys i Anna vint-i-un. La parella tindria sis fills, tots ells nascuts a Figueres: Carolina (1908); Joana (1910); Francina (1911); Pere (1913); Rafael (1917), mort per tuberculosi als cinc anys; i Jordi (1921), mort a la mateixa edat, també per tuberculosi.

Anna Pagès i Rafael Ramis amb les seves filles.
De dreta a esquerra, Carolina, Joana i Francina (1911).
Col·lecció particular família Ramis.

La primera residència familiar dels Ramis es trobava al segon pis del número 28 del carrer Lasauca, de Figueres. Al cap d'un temps, però, se'n van anar a viure molt a prop del Col·legi: al número 48 del carrer de la Jonquera (l'actual número 44), a un edifici de quatre habitatges, propietat de Carles Cusí de Miquelet. S'hi van estar fins a l'abril de 1911, quan van traslladar l'escola i el domicili familiar al número 1 del carrer del Forn Baix.

Els primers canvis d'orientació importants al Col·legi Ramis van tenir lloc a partir de l'11 d'abril de 1908, després de la mort de Joan Ramis. En absència del seu pare, Rafael va assumir la direcció del centre i va apostar per modernitzar-lo; així doncs, aquell mateix estiu

la premsa local informava que en el Col·legi Ramis es prescindia «por completo de todo lo que no conduzca a crear ciudadanos sanos e inteligentes, conscientes de sus derechos y deberes y desligados de toda preocupación y fanatismo».⁷

Els germans Ramis Pagès: Pere, Joana, Carolina, Francina i, al davant de tots, Pere (1923). Col·lecció particular família Ramis.

La nota apareixia amb motiu de les activitats programades aquell estiu fora de l'escola, com una excursió a Banyuls de la Marenda per a conèixer l'aquari i altres indrets del nucli urbà. Aquesta excursió educativa es repetiria altres estius amb viatges a Girona, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Palafrugell o La Bisbal.

⁷ *El Ampurdanés* (Figueres, 19 de juliol de 1908).

Des del principi, Ramis es va esforçar per introduir nous corrents pedagògics a l'escola i, ben aviat, es va convertir en un referent entre els mestres republicans, responsables de les innovacions educatives que tenien lloc a Figueres. Aquest model de renovació pedagògica quedava sintetitzat en els anuncis que Ramis publicava a l'*Empordà Federal*: «Ensenyança verdaderament pràctica i racional». Entre les primeres accions dutes a terme, destaquen la supressió de les assignatures de Religió i Història Sagrada. També va començar a normalitzar les classes en català, fins que, més endavant, va poder establir tot l'ensenyament en aquesta llengua.

El Col·legi Ramis impartia els tres graus d'ensenyament primari, indistintament per a nois i noies. Els estudis s'anunciaven així a la premsa local: «Primera enseñanza, elemental y superior, en dos grupos graduados. Clases especiales para Señoritas y para Adultos. Lengua francesa. Teneduría de libros. Preparación para el Bachillerato y el Magisterio. Mensualmente se notifica comportamiento del alumno, a sus padres o encargados. Retribuciones módicas. Próxima apertura de una clase de Dibujo lineal aplicado a la Industria, Artes y Oficios a cargo de persona competentísima».⁸ Al cap d'un temps, es van incorporar classes de solfeig al temari.

Ramis també volia que el col·legi fos un espai de difusió cultural. Per això, des del setembre de 1908, hi va començar a oferir cursos «de l'útil, harmoniosa i facilíssima llengua internacional Esperanto».⁹ Promoguts

⁸ *El Ampurdanés* (Figueres, 24 de setembre de 1908).

⁹ *El Ampurdanés* (Figueres, 13 de setembre de 1908).

per l'associació l'Amic del Poble Català, s'oferien cada dia de vuit a nou del vespre. Aquests cursos es mantindrien durant molts anys: tenim constància de l'inici d'un curs nocturn d'esperanto el juny de 1917, i de diverses activitats culturals associades a aquesta llengua, celebrades fins i tot durant la Guerra Civil.

A partir del mes d'abril del 1911, l'escola va abandonar el carrer de la Jonquera i va obrir noves dependències al primer pis del número 1 del carrer del Forn Baix. Aquest canvi coincidia amb que la família Ramis s'hagués decidit a viure al segon pis d'aquell immoble. De mica en mica, el Col·legi Ramis havia anat adquirint un gran prestigi educatiu a Figueres i comarca; així ho demostrava un certificat municipal de l'any 1918, on s'acreditava que Rafael Ramis dirigia l'escola «con demostración constante de sus excepcionales aptitudes, y entera satisfacción de los padres de los alumnos». En aquells moments, a l'escola hi havia matriculats entre 150 i 200 alumnes.¹⁰

Malgrat que la vocació principal de Ramis era la docència, al llarg de la seva vida l'hauria de compaginar amb altres feines. Així, entre 1911 i 1923, va ser el delegat a Figueres del Museu Social de Barcelona, una entitat que estimulava i fomentava iniciatives i activitats per millorar les condicions de vida i laborals de les

10 Certificat del Secretari de l'Ajuntament de Figueres, Leoncio García, amb el vistiplau de l'alcalde accidental, Pere Bosch, de data 13 de setembre de 1918. Arxiu família Ramis.

classes socials més populars.¹¹ El 23 d'agost de 1918, Correos el va nomenar carter de Peralada, amb l'obligació de recollir i lliurar la correspondència a l'Estació. Finalment, el 12 de juliol de 1921, va ser nomenat representant a Figueres de la Sociedad de Autores Españoles. D'altra banda, el Jutjat de Figueres el solia designar per fer peritatges a menors, que havien comès delictes o faltes... Malgrat haver exercit aquests oficis i uns quants més, Ramis sempre es va considerar mestre per damunt de tot.

Grup escolar del col·legi Ramis (1912). A l'esquerra, Rafael Ramis.
Col·lecció particular família Ramis.

¹¹ A més de dur a terme exposicions divulgatives, va impulsar la creació de diverses entitats: la primera cooperativa catalana de cases barates; la societat cívica Ciutat Jardí; el Grup Català de l'Associació Internacional per a la Protecció Legal dels Treballadors; Institut d'Orientació Professional; Borsa de Treball; Oficina d'Informació Econòmica i Social.